

Трансильванії чи Судетах — люди мали змішану культуру, кілька мов і складну систему лояльностей. Ці території стали ареною для боротьби ідеологій у міжвоєнний період, а згодом — і для конфліктів під час Другої світової війни.

З історичної відстані можна сказати, що імперія Габсбургів стала жертвою власної складності. Її намагання поєднати різні нації під спільною короною було водночас величним експериментом і джерелом постійної напруги. Її занепад завершив одну добу — добу великих монархій, і відкрив іншу — добу національних держав, які не завжди змогли забезпечити стабільність і мир.

Однак, попри свій кінець, ідея багатонаціональної співпраці, що існувала в імперії Габсбургів, не зникла. У сучасній Європі, де держави знову об'єднуються у наднаціональні структури, багато дослідників вбачають у досвіді Габсбурзької монархії певний історичний урок. Її історія нагадує, що жодна держава не може існувати без урахування культурної різноманітності, взаємоповаги і права народів на власну ідентичність. Таким чином, спадщина Габсбургів залишається важливим елементом європейської історичної пам'яті, яка допомагає зрозуміти сучасні процеси єднання й подолання кордонів.

Іван Зуляк (Тернопіль)

ЗАКОНДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ (1919– 1920 РР.)

Закон від 8 січня 1920 р. щодо соціального забезпечення, який вносив зміни до положень закону від 31 липня 1919 р., став одним із ключових нормативно-правових актів Другої Речі Посполитої, скерованих на стабілізацію соціально-економічного становища окремих категорій населення в умовах післявоєнної кризи. Документ передбачав надання надзвичайної надбавки до вартості життя цивільним службовцям, окремим категоріям державних працівників, а також членам їхніх родин. Прийняття цього закону зумовлювалося надзвичайною економічною ситуацією, спричиненою затяжними воєнними діями, гіперінфляцією та нестабільністю фінансової системи новопосталої держави.

Відповідно до закону, уряд отримував повноваження, починаючи з 1 липня 1919 р. і до часу законодавчого врегулювання пенсій за вислугу років, здійснювати виплати спеціальної надбавки до вартості життя. Вона призначалася широкому колу осіб: цивільним службовцям у відставці, державним урядовцям, працівникам залізниць, учителям початкових, середніх та вищих навчальних закладів, їхнім вдовам і сиротам, а також священнослужителям у відставці. Допомога також поширювалася на осіб, які отримували грошові виплати у формі державних дарів, за умови, що вони мали громадянство Речі Посполитої.

Закон фіксував, що надзвичайна надбавка надавалася додатково до вже встановлених доплат у зв'язку з підвищенням цін та квартальних допомог, і виплачувалася щомісяця. Її розмір відповідав сумі пенсій, винагород удовам і сиротам або державних пожертвувальців, при цьому річні й квартальні допомоги до розрахунку не включалися. Виплата здійснювалася в річному обчисленні, що мало на меті забезпечити більшу стабільність бюджетного планування.

Особливу увагу приділено диференціації розмірів надбавок залежно від розміру основних прибутків. Для пенсіонерів, вдів і сиріт, які проживали на території Другої Речі Посполитої та мали право на допомогу через зростання вартості життя, встановлювалися чітко визначені відсоткові ставки надбавок.

Наприклад, у разі отримання пенсій чи дарів у розмірі до 400 корон (далі – кр.) надбавка становила 200 %, до 600 кр. – 100 %, до 1 тис. кр. – 75 %, до 2 тис. кр. – 50 %, до 4 тис. кр. – 20 %. Для осіб, які отримували виплати в марках (далі – м.), розмір надбавки визначався так: до 200 м. – 250 %, до 300 м. – 200 %, до 600 м. – 150 %, до 1 тис. м. – 100 %, до 2 тис. м. – 70 %, до 4 тис. м. – 30 %. Така шкала свідчила про спробу держави встановити прогресивну систему підтримки, націлену насамперед на малозабезпечені групи населення.

Закон також регламентував порядок визначення підстав для нарахування надбавок. У випадках, коли пенсії або заробітки вдів чи сиріт разом із законодавчо визначеною доплатою не досягали встановленого мінімального розміру, вони підлягали коригуванню до відповідного рівня. Водночас держава встановлювала певні обмеження. Наприклад, право на отримання надбавки мали лише ті особи, які під час служби не проявляли ворожого ставлення до польської національності. Окрім того, допомога надавалася лише тим, чий річний прибуток не перевищував 2,4 тис. м. або 4,8 тис. кр. та хто не мав інших джерел прибутку. Виплата надбавки здійснювалася одноразово після подання відповідної довідки, виданої муніципальною владою за місцем постійного проживання особи без стягнення зборів і підтвердженої відповідним державним органом.

Важливою частиною закону були положення, які стосувалися діючих державних службовців. Сейм надавав уряду право встановлювати надзвичайну надбавку до заробітної плати службовців (як штатних, так і позаштатних), податкових збирачів, залізничників, учителів різних типів навчальних закладів, а також викладачів закладів вищої освіти. Виплата цієї надбавки розпочиналася з 1 січня 1920 р. і мала тимчасовий характер – до остаточного затвердження нових посадових окладів. Її розмір визначався у відсотковому співвідношенні до основної місячної зарплати з урахуванням усіх попередніх доплат.

Надбавка охоплювала як неодружених осіб, так і подружжя без дітей, якщо обидва утримувалися з державного бюджету. Окремі норми стосувалися заміжніх жінок, чоловіки яких були військовослужбовцями і отримували доплати на утримання родини відповідно до закону від 12 червня 1919 р. Для прикладу, при заробітках до 1 тис. м. розмір надбавки становив 65 %, понад 1 тис. м. – 60 %. Для осіб із дітьми встановлювалися підвищені відсоткові ставки. Зокрема, для родин з однією дитиною – 75 % (для одружених без дітей – 70 %), для сімей з двома дітьми – 85 % або 80 % залежно від рівня заробітку, з трьома або чотирма дітьми – 95 % або 90 %. Для вдівців і вдів, які виховували трьох і більше дітей, передбачалася максимальна ставка – 100 %.

При визначенні кількості дітей враховувалися неповнолітні, які не мали власного доходу та перебували на утриманні батьків до 18 років. Якщо діти продовжували навчання, вони включалися до розрахунку до завершення навчання, але не довше ніж до досягнення 24 років.

Таким чином, ухвалення закону від 8 січня 1920 р. стало важливим елементом соціальної політики Другої Речі Посполитої у перші роки її існування. Він засвідчував прагнення держави компенсувати соціальні втрати, спричинені інфляцією та економічною дестабілізацією, водночас демонструючи вибірковий підхід до соціальної підтримки. Виплати тісно пов'язувалися як з матеріальним становищем отримувачів, так і з їхньою лояльністю до держави. Запровадження диференційованої системи надбавок засвідчувало спробу поєднати соціальну функцію держави з фіскальними обмеженнями та політичними міркуваннями.